

IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 5

2026

TALABALARNI PEDAGOGIK FAOLIYATGA TAYYORLASH BO‘YICHA XORIY TAJIRIBASINI TAHLILI

Qosimov Shavkat Urolovich

Termiz davlat pedagogika instituti, dekan, professor

Annotatsiya

Ushbu maqolada talabalarni pedagogik faoliyatga tayyorlash jarayonining mazmuni va shakllari xorijiy tajribalar asosida tahlil qilingan. Jumladan, rivojlangan davlatlar ta'lim tizimida bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy tayyorlashda qo'llanilayotgan innovatsion yondashuvlar, amaliy mashg'ulotlarning o'rni hamda kompetensiyaviy yondashuvning ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, pedagog kadrlarni tayyorlashda nazariy bilimlar bilan bir qatorda amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan mexanizmlar ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: pedagogik faoliyat, o'qituvchi tayyorlash, xorijiy tajriba, ta'lim tizimi, kompetensiya, innovatsion yondashuv.

АНАЛИЗ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ К ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Косимов Шавкат Уролович

Термезский государственный педагогический институт, декан, профессор

Аннотация

В данной статье на основе зарубежного опыта проанализированы содержание и формы процесса подготовки студентов к педагогической деятельности. В частности, освещаются инновационные подходы, применяемые в профессиональной подготовке будущих учителей в системе образования развитых стран, роль практических занятий и значение компетентного подхода. Также рассматриваются механизмы, направленные на формирование практических навыков наряду с теоретическими знаниями при подготовке педагогических кадров.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, подготовка учителей, зарубежный опыт, система образования, компетенция, инновационный подход.

ANALYSIS OF FOREIGN EXPERIENCE IN PREPARING STUDENTS FOR PEDAGOGICAL ACTIVITY

Qosimov Shavkat Urolovich

Termez State Pedagogical Institute, Dean, Professor

Abstract

This article analyzes the content and forms of the process of preparing students for pedagogical activity based on foreign experience. In particular, the innovative approaches used in the professional training of future teachers in the education system of developed countries, the role of practical training, and the importance of the competency-based approach are highlighted. It also examines mechanisms aimed at forming practical skills alongside theoretical knowledge in the training of teaching staff.

Keywords: pedagogical activity, teacher training, foreign experience, education system, competence, innovative approach.

Amaliyotga tayyorlash tizimi bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy va pedagogik tayyorgarligini tashkil etishda muhim rol o'ynaydi. Bu tizim nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirishni, talabning kompetensiyalarini shakllantirishni va pedagogik faoliyatini barqaror rivojlantirishni ta'minlaydi. Nazariy jihatdan, amaliyotga tayyorlash tizimi bir nechta asosiy pedagogik, psixologik va metodik prinsiplarga tayanadi [1].

Birinchi nazariy asos — faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv. Bu yondashuvda talabning tayyorgarligi faqat nazariy bilim bilan chegaralanmaydi, balki uni real pedagogik vaziyatlarda qo'llay olish qobiliyati sifatida baholanadi. Faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv amaliyotning maqsad va vazifalarini aniq belgilash, kompetensiyalarni bosqichma-bosqich shakllantirish hamda pedagogik qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga imkon yaratadi [2, 3].

Ikkinchi nazariy asos — kompetensiyaviy yondashuv. Bu yondashuv o'quv jarayonini talabning

amaliy kompetensiyalarini shakllantirishga qaratadi. Amaliyotga tayyorlash tizimi kompetensiyalarning nazariy va amaliy integratsiyasini ta'minlab, bo'lajak o'qituvchining pedagogik faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Kompetensiyalarni tizimli shakllantirish malakaviy amaliyotning samaradorligini oshiradi va o'quvchining professional tayyorgarligini mustahkamlaydi [4].

Uchinchi nazariy asos — refleksivlik va tahliliy faoliyat. Malakaviy amaliyot jarayonida talaba o'z faoliyatini doimiy ravishda tahlil qiladi, xatolarini aniqlaydi va pedagogik yechimlarni ishlab chiqadi. Refleksivlik o'quvchining kompetentligini oshirish va pedagogik faoliyatni barqaror rivojlantirishning muhim sharti hisoblanadi [5].

To'rtinchi nazariy asos — integratsiyalashgan nazariya va amaliyot. Amaliyotga tayyorlash tizimi nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirishga qaratilgan. Talaba metodik bilimlarini dars mashg'ulotlarida qo'llaydi, pedagogik vaziyatlarni o'rganadi va o'z yechimlarini ishlab chiqadi. Bu integratsiya pedagogik faoliyatni shakllantirish va mustahkamlash imkonini beradi [6].

Beshinchi nazariy asos — innovatsion va raqamli pedagogika.

Natija. Amaliyotga tayyorlash tizimi zamonaviy ta'lim texnologiyalarini, raqamli platformalarni, media-resurslarni va interaktiv metodlarni qo'llashni nazarda tutadi. Shu bilan talaba nafaqat an'anaviy, balki innovatsion sharoitlarda ham pedagogik faoliyatni amalga oshirishga tayyorlanadi [7, 8].

1-jadval.

Amaliyotga tayyorlash tizimining nazariy asoslari

Nazariy asos	Mazmuni	Amaliy natija
Faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv	Nazariy bilimlarni real pedagogik vaziyatlarda qo'llash	Talabaning amaliy faoliyatga tayyorgarligi
Kompetensiyaviy yondashuv	Kompetensiyalarni tizimli shakllantirish	Pedagogik faoliyatni rivojlantirish va barqaror kompetentlik
Refleksivlik va tahliliy faoliyat	O'z faoliyatini tahlil qilish va takomillashtirish	Pedagogik qaror qabul qilish ko'nikmasi va self-assessment
Integratsiyalashgan nazariya va amaliyot	Nazariy bilimlarni amaliy mashg'ulotlarga tatbiq etish	Pedagogik kompetensiyalarni real vaziyatlarda shakllantirish
Innovatsion va raqamli pedagogika	Raqamli vositalar, media-resurslar, interaktiv metodlar	Zamonaviy pedagogik jarayonlarda faoliyat ko'rsatish qobiliyati

Xorijiy mamlakatlarda bo'lajak o'qituvchilarni amaliyotga tayyorlash tizimi asosan talabaning nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirish, pedagogik kompetensiyalarini shakllantirish va kasbiy mahoratini rivojlantirishga qaratilgan. Har bir mamlakat o'z ta'lim siyosati, madaniyati va pedagogik an'alariga mos ravishda amaliyot tizimini tashkil etadi, lekin barcha tizimlarda asosiy prinsiplar — kompetensiyaviy yondashuv, refleksivlik va faoliyatga yo'naltirilganlik saqlanadi [9–12].

Masalan, Finlyandiya tizimida malakaviy amaliyot o'qituvchilik tayyorgarligining markaziy qismi hisoblanadi. Talabalar universitet nazariy bilimlarini pedagogik maktablarda amaliy mashg'ulotlar bilan uyg'unlashtiradi. Har bir talaba malakaviy amaliyot davomida o'z pedagogik uslubini ishlab chiqadi, dars rejalari tuzadi va mentor-o'qituvchilar bilan refleksiv sessiyalar o'tkazadi. Bu tizim talabaning mustaqil qaror qabul qilish va pedagogik faoliyatini shakllantirishga katta e'tibor beradi.

AQShda esa amaliyotga tayyorlash tizimi ko'proq professional standartlar va kompetensiyalar asosida tashkil etiladi. Talabalar "student teaching" jarayonida uzoq muddatli maktab amaliyotidan o'tadi, pedagogik kompetensiyalarni amaliy mashg'ulotlar orqali egallaydi. Shu bilan birga, AQSh tizimida mentorlik va doimiy baholash, refleksiv tahlil va professional portfolio orqali talabaning kompetentligi baholanadi.

Yaponiya tizimida esa malakaviy amaliyot pedagogik jamiyatning ijtimoiy qadriyatlarini bilan uyg'unlashadi. Talabalar dars jarayonida nafaqat metodik bilimlarni, balki o'quvchilarga tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish, jamoaviy ishlash va pedagogik etikani o'zlashtiradi. Amaliyotning har bir bosqichi qat'iy rejalashtirilgan va mentorlar tomonidan doimiy nazorat qilinadi.

Xitoy tizimida amaliyotga tayyorlash talabalarning professional tayyorgarligini mustahkamlashga yo'naltirilgan. Talabalar dars berish, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish va amaliy mashg'ulotlarda faol ishtirok etadi. Shu bilan birga, Xitoy tizimi kompetensiyaviy yondashuvni qo'llab, talabaning pedagogik faoliyatini baholashda amaliy natijalar va refleksiv tahlilga asoslanadi.

Ushbu xorijiy tizimlar umumiy jihatdan o'xshashliklarga ega:

- nazariy bilimni amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirish;
- kompetensiyalarni bosqichma-bosqich shakllantirish;

- refleksiv faoliyat va tahlil orqali pedagogik faoliyatni rivojlantirish;
- mentorlik va doimiy baholash tizimlarini qo'llash.

Biroq har bir mamlakatning madaniy va pedagogik an'analari tizimning o'ziga xos xususiyatlarini belgilaydi, bu esa bo'lajak o'qituvchilarning tayyorgarligini diversifikatsiyalash va innovatsion yondashuvlarni joriy etishga imkon yaratadi.

2-jadval.

Xorijiy mamlakatlarda amaliyotga tayyorlash tizimining asosiy xususiyatlari

Mamlakat	Amaliyot shakli	Kompetensiyalarga e'tibor	Mentorlik va baholash	Maxsus xususiyat
Finlyandiya	Universitet va maktab integratsiyasi	Mustaqil pedagogik qaror qabul qilish, refleksiv yondashuv	Mentorlar bilan doimiy sessiyalar	Shaxsga yo'naltirilgan tayyorgarlik
AQSh	Uzoq muddatli "student teaching"	Kompetensiyalarni amaliy mashg'ulotlar orqali shakllantirish	Portfolio va mentor bahosi	Professional standartlarga asoslangan
Yaponiya	Qat'iy rejalashtirilgan malakaviy amaliyot	Tarbiyaviy va metodik kompetensiyalar	Mentor nazorati va doimiy baholash	Jamiyat qadriyatlarini bilan uyg'unlashgan
Xitoy	Amaliy mashg'ulotlar va dars berish	Kompetensiyaviy yondashuv, amaliy natijalar	Refleksiv tahlil va mentor bahosi	Kompetentlikka yo'naltirilgan yondashuv

Xorijiy mamlakatlarda amaliyotga tayyorlash tizimining asosiy komponentlari va ularning pedagogik faoliyatni rivojlantirishdagi o'zaro bog'liqligi aks ettiriladi. Har bir tizim nazariy bilimni amaliyot bilan bog'lash, kompetensiyalarni shakllantirish va refleksiv faoliyatni rivojlantirishga xizmat qiladi. O'zbekistonda bo'lajak o'qituvchilarni amaliyotga tayyorlash tizimi milliy pedagogik an'analar va zamonaviy ta'lim standartlariga asoslangan holda tashkil etilgan. Tizimning asosiy maqsadi talabalarning pedagogik kompetensiyalarini shakllantirish, kasbiy tayyorgarlikni mustahkamlash va pedagogik faoliyatni barqaror rivojlantirishdir. Milliy tizim nafaqat nazariy bilimlarni berishga, balki ularni amaliy faoliyatga integratsiyalashga katta e'tibor qaratadi. 3-jadvalda O'zbekiston milliy tizimida amaliyotga tayyorlashning asosiy komponentlari va ularning bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik faoliyatini shakllantirishdagi o'zaro bog'liqligi ko'rsatiladi. Har bir komponent o'z navbatida kompetensiyalarning tizimli rivojlanishiga xizmat qiladi.

3-jadval.

O'zbekiston milliy tizimining asosiy xususiyatlari

Xususiyat	Mazmuni	Ta'limdagi roli
Bosqichma-bosqich tayyorgarlik	Nazariy bilimlardan amaliyotga o'tish	Kompetensiyalarni tizimli shakllantirish
Kompetensiyaviy yondashuv	Talabani bilim, ko'nikma va malakalarini amaliy faoliyatda shakllantirish	Pedagogik faoliyatni rivojlantirish
Refleksiv va mentorlik tizimi	Mentor nazorati, refleksiv sessiyalar	Talabani o'zini baholash va takomillashtirish qobiliyati
Innovatsion va raqamli komponentlar	Media-resurslar, interaktiv platformalar	Zamonaviy pedagogik jarayonlarni tatbiq etish
Milliy kontekst va madaniyatga moslashuv	Milliy qadriyatlar, tarbiyaviy yondashuv	O'qituvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash

Bo'lajak o'qituvchilarni amaliyotga tayyorlash tizimlari xorijiy mamlakatlarda va O'zbekistonda turli pedagogik an'ana va yondashuvlar asosida shakllangan. Solishtirma tahlil orqali tizimlarning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, milliy tizimni takomillashtirish va xorijiy tajribalarni joriy etish imkoniyatlarini ko'rish mumkin. Xorijiy tizimlarda amaliyotga tayyorlash jarayoni asosan kompetensiyaviy yondashuv va refleksiv faoliyatga asoslanadi. Finlyandiya va AQSh tizimlarida talaba uzoq muddatli malakaviy amaliyotdan o'tadi, mentor nazorati ostida mustaqil dars berish va pedagogik qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. Shu bilan birga, interaktiv va innovatsion metodlardan keng

foydalanish, amaliy kompetensiyalarni baholash va reflektiv tahlil tizimi xorijiy tizimning asosiy afzalliklaridan hisoblanadi. O'zbekiston milliy tizimida esa amaliyotga tayyorlash milliy pedagogik qadriyatlar, tarbiyaviy yondashuv va kompetensiyaviy tizim asosida tashkil etilgan. Tizim bosqichma-bosqich tayyorgarlik, malakaviy amaliyot, mentorlik va reflektiv sessiyalarni o'z ichiga oladi. Innovatsion va raqamli komponentlar joriy etilayotgan bo'lsa-da, xorijiy tizimlarga nisbatan interaktivlik va mustaqil pedagogik faoliyatda vaqt davomiyligi cheklangan.

Solishtirma tahlil shuni ko'rsatadiki, xorijiy tizimlarning kuchli jihatlari uzoq muddatli malakaviy amaliyot, yuqori darajada mustaqil faoliyat, keng interaktiv metodlardan foydalanish va doimiy reflektiv baholashdir. Milliy tizimning kuchli tomonlari esa milliy qadriyatlar bilan uyg'un pedagogik yondashuv, bosqichma-bosqich kompetensiyalarni shakllantirish va tarbiyaviy komponentning mustahkamligidir. Shu bilan birga, milliy tizimda amaliyot davomiyligi va innovatsion metodlarning tatbiqi xorijiy tizimlarga nisbatan cheklangan. Ushbu solishtirma tahlil milliy tizimni takomillashtirish va xorijiy tajribalarni integratsiyalash imkoniyatlarini ko'rsatadi. Masalan, malakaviy amaliyot davomiyligini oshirish, interaktiv metodlarni keng qo'llash, pedagogik refleksiyaning yanada kuchaytirish va innovatsion platformalarni tatbiq etish milliy tizimni yanada samarali qiladi. Xorijiy va milliy tizimlarning pedagogik faoliyatni shakllantirishdagi o'ziga xos va umumiy jihatlari aks ettiriladi. Xorijiy tizimlar amaliy faoliyat va interaktiv metodlarga kuchli e'tibor beradi, milliy tizim esa milliy qadriyatlar va tarbiyaviy yondashuv bilan ajralib turadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. Ta'lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qarorlar va farmonlar to'plami. – Toshkent: O'zbekiston, 2020. – 256 b.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Oliy ta'lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi (2030 yilgacha). – Toshkent, 2019. – 48 b.
3. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 320 b.
4. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Fan, 2017. – 280 b.
5. Xodjayev B. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Sano-standart, 2019. – 300 b.
6. Linda Darling-Hammond. Teacher education around the world: What can we learn from international practice? – San Francisco: Jossey-Bass, 2017. – 304 p.
7. John Hattie. Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement. – London: Routledge, 2009. – 392 p.
8. OECD. Teachers matter: Attracting, developing and retaining effective teachers. – Paris: OECD Publishing, 2018. – 220 p.
9. European Commission. Supporting teacher competence development for better learning outcomes. – Brussels, 2013. – 64 p.
10. Kenneth Zeichner. Rethinking the connections between campus courses and field experiences in college- and university-based teacher education // Journal of Teacher Education. – 2010. – Vol. 61, No. 1–2. – P. 89–99.
11. UNESCO. Teacher policy development guide. – Paris: UNESCO Publishing, 2015. – 132 p.
12. Andreas Schleicher. Preparing teachers and developing school leaders for the 21st century: Lessons from around the world. – Paris: OECD Publishing, 2012. – 120 p.